

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Overwerk directie in primair onderwijs is structureel verschijnsel. Het primair onderwijs in kaart gebracht. Beschrijvende rapportage op basis van het PRIMA-cohort onderzoek 1994/1995. Samenvatting.

Ledoux, G.

Publication date

1996

Document Version

Final published version

Published in

Didaktief

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Ledoux, G. (1996). Overwerk directie in primair onderwijs is structureel verschijnsel. Het primair onderwijs in kaart gebracht. Beschrijvende rapportage op basis van het PRIMA-cohort onderzoek 1994/1995. Samenvatting. *Didaktief*, 26(7 (extra katern)), 17-19.

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

UvA-DARE is a service provided by the library of the University of Amsterdam (<https://dare.uva.nl>)

DIDAKTIET

onderzoeksmagazine voor de schoolpraktijk

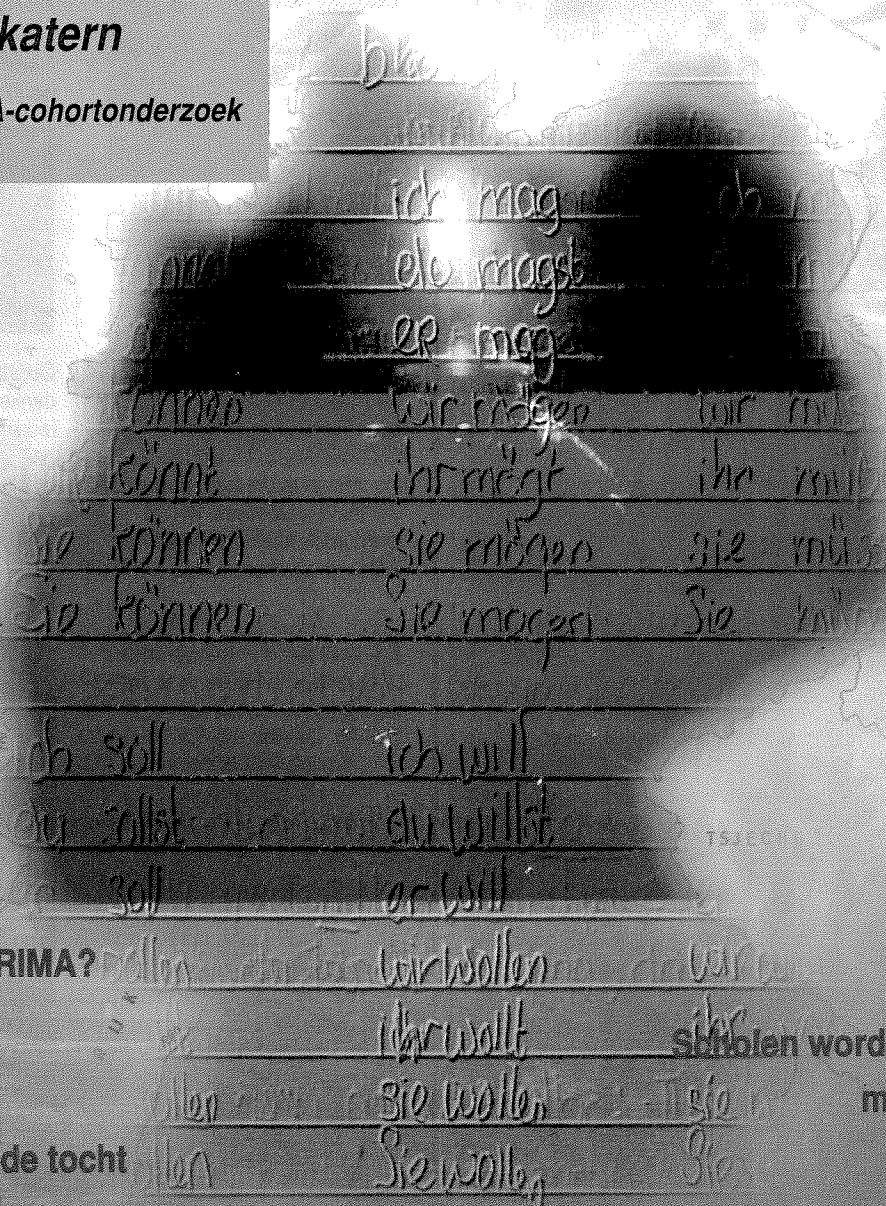

Duitsland is leuk!

Maar hoe vertel ik het mijn leerlingen?

extra katern

Resultaten PRIMA-cohortonderzoek

Hoe verder na PRIMA?
Discussie over
basisonderwijs

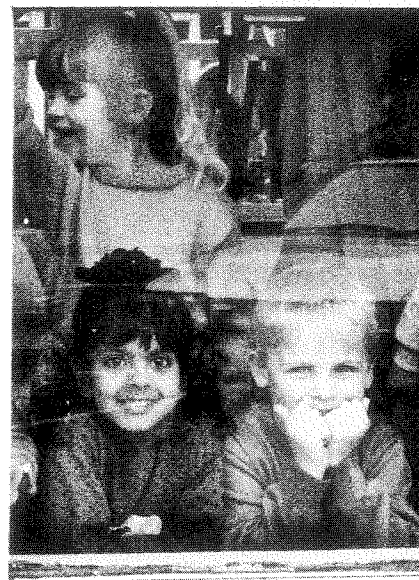
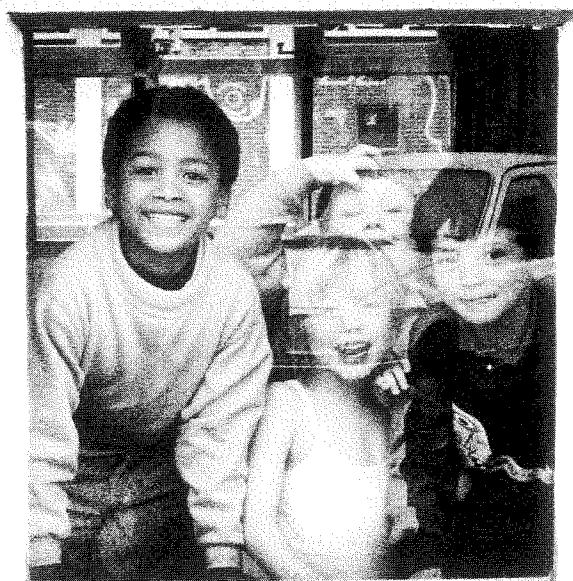
Talen in mbo op de tocht

Scholen worden overstelpt
met lesbrieven

Uitgave van het Instituut voor Onderzoek van het Onderwijs

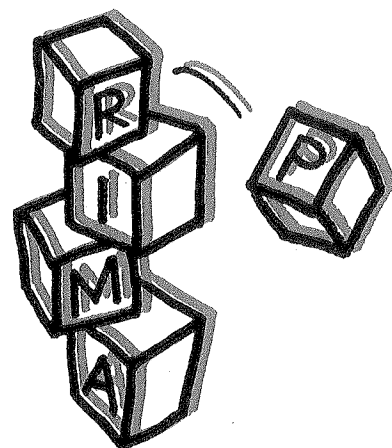
Het primair onderwijs in kaart gebracht

Beschrijvende rapportage op basis van het
PRIMA-cohortonderzoek 1994/1995

Samenvatting

Paul Jungbluth
Geert Driessen
Marianne Overmaat
Guuske Ledoux
Thea Peetsma
Jaap Roeleveld
Folkert Haanstra

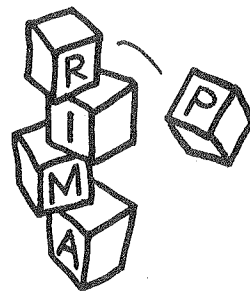

10 september 1996

Directie ervaart omvang takenpakket als probleem

Overwerk directie in primair onderwijs is structureel verschijnsel

door Guuske Ledoux
SCO-Kohnstamm Instituut

Leerkrachten in het primair onderwijs vinden hun werk zinvol, maar de beloning benedenmaats. Directieleden in zowel het basis- als speciaal onderwijs werken structureel over, ook als zij zelf geen lessen meer hoeven te geven. En de gedachte dat een directieteam gemengd zal zijn, is een illusie. Dat zijn enkele van de conclusies uit een onderzoek naar de positie van leerkrachten en directieleden op basis-, lom- en mlk-scholen uit het PRIMA-cohort.

In het PRIMA-cohortonderzoek worden niet alleen gegevens verzameld over leerlingen en hun ouders, maar ook over de leerkrachten en de scholen van die leerlingen. Dat laatste gebeurt via schriftelijke vragenlijsten die door directies en leerkrachten worden ingevuld. Aan de leerkrachten zijn vragen gesteld over hun manier van onderwijs geven, aan de directies over schoolbeleidszaken. Van beide is ook een aantal achtergrondgegevens verzameld.

Dit artikel bevat een schets van de achtergrondkenmerken van de scholen en leerkrachten in het PRIMA-cohort. Hoe de leerkrachten het onderwijs inrichten wordt op bladzijde 14 beschreven. In beide artikelen beperken we ons tot algemene kenmerken van het onderwijs op de PRIMA-scholen. Meer specifieke onderwerpen, waarover in PRIMA informatie wordt verzameld voor onder meer de evaluatie van het onderwijsvoorrrangsbeleid en Weer Samen Naar School, blijven hier buiten beschouwing.

Grootte en gewicht

De gemiddelde basisschool telt 178 leerlingen en heeft 7 groe-

pen. De gemiddelde school voor speciaal onderwijs telt 107 leerlingen en heeft eveneens 7 groepen. De spreiding is echter vooral in het basisonderwijs enorm groot: de kleinste basisschool telt 23 leerlingen, de grootste 625.

In het basisonderwijs is de helft van alle groepen een combinatiegroep. Daar ligt meestal geen principiële reden aan ten grondslag, maar een organisatorische. Groep 3 maakt het minst vaak deel uit van een combinatiegroep, maar toch nog altijd in veertig procent van de gevallen. In het speciaal onderwijs spreekt men eigenlijk niet van combinatiegroepen. Elke school maakt daar eigen afwegingen bij het indelen van leerlingen in groepen. Toch blijft net als in het basisonderwijs leeftijd daarbij het voornaamste criterium: in meer dan de helft van de groepen in het speciaal onderwijs verschillen de leerlingen niet meer dan één jaar in leeftijd. De leeftijdsverschillen in het speciaal onderwijs zijn dus niet opvallend groter dan in het basisonderwijs met zijn vele combinatiegroepen. In groeps-grootte is er uiteraard wel een duidelijk verschil: in het basisonderwijs is die gemiddeld 24 leerlingen, in het lom en mlk 14.

Het speciaal onderwijs beschikt verder natuurlijk over meer personele faciliteiten: vaker een directielid dat geen onderwijs geeft, meer groepsleerkrachten (vanwege de kleinere groepen), maar ook meer taakleerkrachten en ondersteunend personeel (zoals conciërge). In het speciaal onderwijs zijn ook gemiddeld meer uren voor specifieke functies beschikbaar, zoals interne begeleiding, remedial teaching, logopedie. In het basisonderwijs

*In basisonderwijs is
helft alle groepen
een
combinatiegroep*

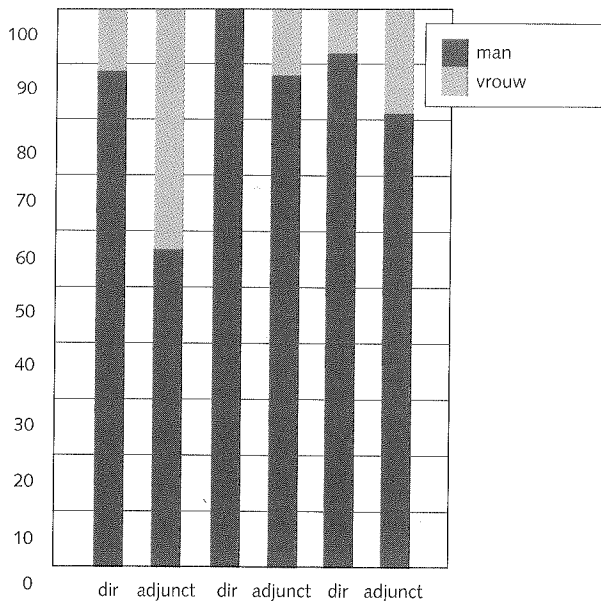
zijn op dit gebied de onderlinge verschillen groot: een aanzienlijk deel van de scholen heeft helemaal geen uren voor dit soort functies, maar een (klein) deel heeft hiervoor juist een behoorlijke hoeveelheid uren. Hetzelfde geldt voor de personele faciliteiten: meer groepsleerkrachten en meer ambulante directies zijn bijvoorbeeld te

vinden op 'zware ovb-scholen', scholen dus met veel leerlingen uit de doelgroepen van het onderwijsvoorrrangsbeleid.

De verschillen in faciliteiten corresponderen uiteraard met verschillen in leerlingbevolking. De gemiddelde basisschool heeft 10 procent leerlingen met een ovb-gewicht 1.9 (allochtone kinderen met laag opgeleide ouders), 37 procent leerlingen met een gewicht 1.25 (autochtone kinderen met laag opgeleide ouders) en 53 procent leerlingen met een gewicht 1.0 (overige leerlingen). Maar zoals in het onderzoek van Jungbluth (bladzijde 5) al werd vastgesteld, komt die gemiddelde school komt eigenlijk niet zoveel voor: op zeventig procent van de scholen is sprake van een oververtegenwoordiging van kinderen uit één sociaal-etnische groep.

Binnen het speciaal onderwijs zien we een duidelijk verschil tussen lom en mlk: het lom bestaat grotendeels uit 'witte' scholen met naar verhouding weinig leerlingen uit achterstandsgroepen, in het mlk vinden we juist veel scholen met overwegend kinderen uit achterstandsgroepen. We zien dit ook weerspiegeld in het percentage allochtone leerlingen: in het lom is gemiddeld vijf pro-

Figuur 1 - Directieleden naar sekse (in %)

cent en in het mlk achttien procent van de leerlingen allochtoon. Maar dit is mogelijk een onderschatting, omdat aan de eerste PRIMA-meting weinig scholen voor speciaal onderwijs uit de grote steden hebben deelgenomen.

Lesgeven en leiding geven

Leerkrachten zijn vaker een vrouw dan een man; directieleden zijn vaker een man dan een vrouw. Dit inmiddels bekende verschijnsel wordt ook in het PRIMA-project weer bevestigd. Opmerkelijk is dat het zich in het speciaal onderwijs nog sterker voordoet dan in het basisonderwijs (figuur 1). Op de PRIMA-basisscholen is het aandeel mannelijke leerkrachten 47 procent, in het speciaal onderwijs 39 procent. In het basisonderwijs is 89 procent van de eerste directieleden een man, in het speciaal onderwijs 96 procent. Voor een eventueel tweede directielid (en de meeste scholen hebben twee directieleden) liggen deze percentages lager, maar ook deze positie wordt vaker bezet door een man dan door een vrouw, vooral in het speciaal onderwijs. De ge-

dachte dat directieteams overwegend gemengde directies zullen zijn, is dus een illusie. Naar de redenen voor deze sekseverdeling in directies is in het PRIMA-project geen onderzoek gedaan. De reden

Voor nascholing in NT2 of intercultureel onderwijs is nauwelijks belangstelling

kan in ieder geval niet zijn dat er in de scholen te weinig vrouwen werkzaam zijn. Bij de leerkrachten vinden we nog een ander bekend seksepatroon: hoe hoger het leerjaar, hoe vaker er een mannelijke leerkracht voor de groep staat. In groep 1 staan vrijwel geen mannen. De weinige mannen die we wel in die groep aantreffen, hebben daar zelden een specifieke opleiding voor gevolgd. Vrouwen die voor de kleutergroepen staan hebben

Mannen voor kleutergroep hebben daarvoor zelden specifieke opleiding

zo'n opleiding in grote meerderheid wel.

Ervaring en aanstelling

Directieleden hebben gemiddeld veel ervaring in het onderwijs (meer dan twintig jaar), veel ervaring als directielid (meer dan tien jaar) en hebben bijna allemaal een volledige baan. De gemiddelde leeftijd van directieleden ligt tussen de 40 en 50 jaar. Directeuren jonger dan 40 en ouder dan 55 jaar zijn een zeldzaam verschijnsel - al geldt dat laatste voor het speciaal onderwijs iets minder. De leerkrachten in het speciaal onderwijs zijn gemiddeld iets jonger (37) dan in het basisonderwijs (40), en ook iets minder ervaren (vijftien jaar tegenover achttien jaar in het basisonderwijs). Veel leerkrachten hebben ruime ervaring met de leeftijds-

groep waaraan zij ten tijde van de meting lesgeven. Vooral leerkrachten uit groep 3 zijn gespecialiseerd in hun leeftijdsgroep.

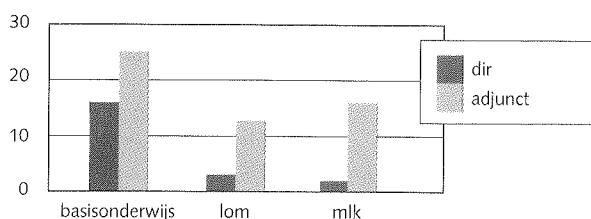
De leeftijdsopbouw van de groepsleerkrachten lijkt in het basisonderwijs nogal scheef: terwijl het overgrote deel al meer dan tien jaar voor de klas staat, hebben scholen gemiddeld minder dan één relatief onervaren leerkracht (tot 4 jaar ervaring) in dienst. Scholen voor speciaal onderwijs hebben wat meer leerkrachten met kortere ervaring.

Leerkrachten hebben net als directies meestal een volledige baan: de gemiddelde aanstellingsomvang is 93 procent in het basisonderwijs (groep 1 iets lager) en 95 procent in het speciaal onderwijs. Dit wil echter nog niet zeggen dat zij ook de hele week voor een vaste groep staan, want 40 procent van de groepen in het basisonderwijs en 28 procent in het speciaal onderwijs heeft te maken met meer dan één groepsleerkracht (dat wil zeggen: ten minste twee dagdelen per week een andere leerkracht). De tijd die men niet voor de (eigen) klas staat wordt kennelijk vaak gebruikt voor andere taken in school.

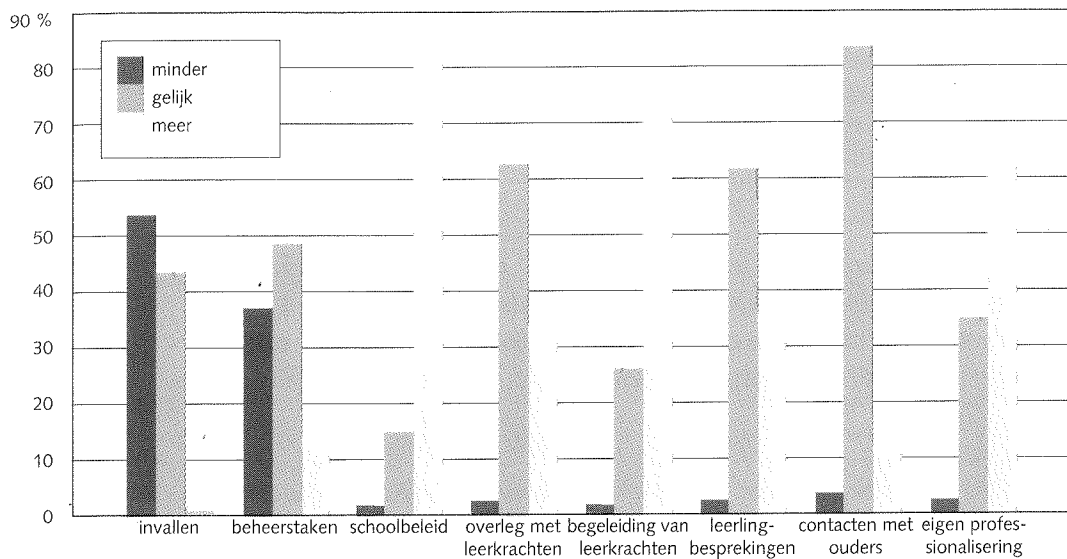
Opleiding en nascholing

Leerkrachten en directieleden in het speciaal onderwijs hebben na hun initiële opleiding vaker extra opleidingen gevolgd dan hun collega's in het basisonderwijs. In de meeste gevallen gaat het dan om de akte speciaal onderwijs, maar ook los daarvan beschikt men in het lom en mlk over méér extra

Figuur 2 - Gemiddeld aantal uren onderwijs per week voor directieleden

Figuur 3 - Percentage directieleden in het basisonderwijs dat aangeeft meer, evenveel of minder tijd te willen besteden aan een taak dan ze momenteel doen. (De situatie in het speciaal onderwijs wijkt niet wezenlijk af.)

opleidingen (intern begeleider, mo-opleiding). Verder hebben in het speciaal onderwijs directies wat meer directiecurssussen gevolgd.

In de afgelopen twee jaar heeft meer dan de helft van de leerkrachten (48 procent basisonderwijs groep 1, 55 procent basisonderwijs groep 3-5-7, 60 procent speciaal onderwijs) een nascholingscursus gehad die relevant was voor Weer Samen Naar School, voor onderwijsvoorrangsbeleid of voor vernieuwing van lees-, taal- en rekenonderwijs - motieven die elkaar natuurlijk niet uitsluiten. Meestal gaat het om cursussen

van minder dan vijf dagdelen. Duidelijk favoriete onderwerpen zijn leer- en gedragsproblemen, het laatste vooral in het speciaal onderwijs. Buitengewoon mager is de belangstelling voor nascholing op onderwerpen als Nederlands als tweede taal en intercultureel onderwijs. Een grote meerderheid van de leerkrachten vindt de nascholing redelijk tot goed toepasbaar.

Zinvol en zwaar

Bij de directieleden en leerkrachten is ook geïnformeerd naar de zwaarte en zinvolheid

Directeur onder 40 en boven 55 is zeldzame verschijning

van hun beroep. Bij de directies is gevraagd naar het vóórkomen van overwerk. Dat blijkt een wijd verbreid verschijnsel: gemiddeld elf uur per week voor het eerste directielid en zeven tot acht uur voor het tweede directielid. Dit is ongeacht het aantal uren dat directieleden vast voor de klas staan. Ook volledige ambulante directieleden werken over.

De belangrijkste oorzaak van dat overwerken vindt men de omvang van het takenpakket, dus niet tijdelijke knelpunten als het opvangen van ziekte van teamleden (figuur 2). Overwerk is een structureel verschijnsel, in het basisonderwijs en in het speciaal onderwijs. Van de directietaken neemt de beheerstaak de meeste tijd in beslag, gevolgd door inhoudelijk schoolbeleid. In het speciaal onderwijs nemen ook externe

contacten veel tijd in beslag. Directies zouden graag meer tijd willen hebben voor schoolbeleid, begeleiding van leerkrachten en (eigen) professionalisering (figuur 3).

Bij leerkrachten is gevraagd naar tevredenheid met het beroep (figuur 4). De uitkomst is behoorlijk positief: leerkrachten vinden hun werk zinvol tot zeer zinvol en in het algemeen ook wel redelijk uitvoerbaar, hoewel dat laatste wat lager scoort. Over de salariering zijn de leerkrachten minder te spreken, vooral in het basisonderwijs.

Figuur 4 - Arbeidssatisfactie van leerkrachten (1 = zeer mee oneens, 5 = zeer mee eens)

